

**Кримінальні правопорушення,
пов'язані з корупцією:
кримінально-правова,
кримінологічна
характеристика та
запобігання**

Монографія є комплексним кримінально-правовим і кримінологічним дослідженням, у якому сформульовано теоретичні та прикладні засади запобігання кримінальним правопорушенням, пов'язаним з корупцією (ст. 366², 366³ КК України). У роботі розкрито поняття та ознаки кримінальних правопорушень, пов'язаних з корупцією, висвітлено сучасний стан їх дослідження в кримінальному праві та кримінології. Значну увагу приділено об'єктивним та суб'єктивним ознакам вказаних деліктів, а також заходам кримінально-правового характеру за їх вчинення. Надано кримінологічну характеристику кримінальних правопорушень, пов'язаних із корупцією (розкрито сучасний стан та основні тенденції їх вчинення, кримінологічну характеристику суб'єктів цих деліктів, а також їх детермінанти). Встановлено систему суб'єктів запобігання кримінальним правопорушенням, пов'язаним з корупцією, визначено напрями удосконалення їх правового статусу та шляхи розв'язання проблем функціонування. У підсумку розроблено комплекс соціально-економічних, суспільно-політичних, культурно-виховних, інформаційно-аналітичних, інформаційно-просвітницьких, організаційно-управлінських, правових і технічних заходів запобігання злочинам, передбаченим ст. 366², 366³ КК України, на загальносоціальному та спеціально-кримінологічному рівнях.

Видання призначене передусім для судових, правоохоронних та інших органів у сфері запобігання та протидії корупції, суб'єктів декларування, адвокатів, науково-педагогічних і наукових працівників, здобувачів вищої освіти, а також усіх, хто цікавиться питаннями корупційних та пов'язаних з корупцією кримінальних правопорушень.

Міністерство внутрішніх справ України
Національна академія внутрішніх справ

НИКИФОРЕНКО Наталя Андріївна

**КРИМІНАЛЬНІ
ПРАВOPOPУШЕННЯ,
ПОВ'ЯЗАНІ З КОРУПЦІЄЮ:
кримінально-правова,
кримінологічна характеристика
та запобігання**

Монографія

 **НОРМА
ПРАВА**

Київ – 2024

УДК 343.35.01/.09(477)(02)
Н62

Рекомендовано до друку
вченою радою Національної академії
внутрішніх справ 30 липня 2024 року (протокол № 15)

Рецензенти:

Мовчан Роман Олександрович,
професор кафедри конституційного, міжнародного і кримінального права
Донецького національного університету імені Василя Стуса,
доктор юридичних наук, професор;

Задоя Костянтин Петрович,
професор кафедри кримінально-правової політики та кримінального права
навчально-наукового інституту права
Київського національного університету імені Тараса Шевченка,
кандидат юридичних наук, доцент;

Жук Ілона Василівна,
старший науковий співробітник наукової лабораторії
з проблем протидії злочинності Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

Никифоренко Н. А.

Кримінальні правопорушення, пов'язані з корупцією: кримінально-правова, кримінологічна характеристика та запобігання : монографія. наук. ред. д-р юрид. наук, проф. А. А. Вознюк. Київ : Норма права, 2024. 298 с.

ISBN 978-617-8306-07-6

Монографія є комплексним кримінально-правовим і кримінологічним дослідженням, у якому сформульовано теоретичні та прикладні засади запобігання кримінальним правопорушенням, пов'язаним з корупцією (ст. 366², 366³ КК України). У роботі розкрито поняття та ознаки кримінальних правопорушень, пов'язаних з корупцією, висвітлено сучасний стан їх дослідження в кримінальному праві та кримінології. Значну увагу приділено об'єктивним та суб'єктивним ознакам вказаних деліктів, а також заходам кримінально-правового характеру за їх вчинення. Надано кримінологічну характеристику кримінальних правопорушень, пов'язаних із корупцією (розкрито сучасний стан та основні тенденції їх вчинення, кримінологічну характеристику суб'єктів цих деліктів, а також їх детермінанти). Встановлено систему суб'єктів запобігання кримінальним правопорушенням, пов'язаним з корупцією, визначено напрями удосконалення їх правового статусу та шляхи розв'язання проблем функціонування. У підсумку розроблено комплекс соціально-економічних, суспільно-політичних, культурно-виховних, інформаційно-аналітичних, інформаційно-просвітницьких, організаційно-управлінських, правових і технічних заходів запобігання злочинам, передбаченим ст. 366², 366³ КК України, на загальносоціальному та спеціально-кримінологічному рівнях.

Видання призначене передусім для судових, правоохоронних та інших органів у сфері запобігання та протидії корупції, суб'єктів декларування, адвокатів, науково-педагогічних і наукових працівників, здобувачів вищої освіти, а також усіх, хто цікавиться питаннями корупційних та пов'язаних з корупцією кримінальних правопорушень.

Видавництво «Норма права» прагне
сталого майбутнього для нашого
бізнесу, наших читачів і нашої планети.
У цьому виданні використано папір,
сертифікований FSC® та PEFC™

УДК 343.35.01/.09(477)(02)

ISBN 978-617-8306-07-6

© Никифоренко Н. А., 2024
© Норма права, 2024

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ	5
ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1	
СУЧАСНИЙ СТАН ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ПРАВОВІ ПІДСТАВИ	
ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА КРИМІНАЛЬНІ	
ПРАВООПОРУШЕННЯ, ПОВ'ЯЗАНІ З КОРУПЦІЄЮ	9
1.1. Кримінальні правопорушення, пов'язані з корупцією: поняття, ознаки, сучасний стан дослідження	11
1.1.1. Поняття та ознаки кримінальних правопорушень, пов'язаних з корупцією	12
1.1.2. Сучасний стан дослідження проблем в кримінальному праві, криміналістиці та кримінології	18
1.2. Об'єкти злочинів, передбачених ст. 366 ² , 366 ³ КК України	31
1.2.1. Соціальна обумовленість криміналізації	32
1.2.2. Родовий та безпосередній об'єкти злочинів	40
1.2.3. Предмети злочинів	45
1.2.4. Дискусія про потерпілих	51
1.3. Об'єктивна сторона злочинів, передбачених ст. 366 ² , 366 ³ КК України	54
1.3.1. Внесення суб'єктом декларації завідомо недостовірних відомостей	55
1.3.2. Проблемні питання визначення вартості об'єктів декларування	63
1.3.3. Неподання декларації	66
1.3.4. Момент закінчення злочинів	67
1.4. Суб'єкти злочинів, передбачених ст. 366 ² , 366 ³ КК України	74
1.4.1. Загальні положення щодо суб'єкта декларування	74
1.4.2. Декларування іншою особою	80
1.4.3. Пропозиції щодо суб'єктів декларування	85
1.5. Суб'єктивна сторона злочинів, передбачених ст. 366 ² , 366 ³ КК України	87

ЗМІСТ

1.6. Заходи кримінально-правового характеру за вчинення злочинів, передбачених ст. 366 ² , 366 ³ КК України.	90
<i>Висновки до розділу 1</i>	97
РОЗДІЛ 2	
КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ КОРУПЦІЄЮ.	103
2.1. Сучасний стан та основні тенденції вчинення кримінальних правопорушень, пов'язаних із корупцією	105
2.2. Кримінологічна характеристика осіб, які вчиняють кримінальні правопорушення, пов'язані з корупцією.	113
2.3. Детермінанти кримінальних правопорушень, пов'язаних із корупцією	132
<i>Висновки до розділу 2</i>	160
РОЗДІЛ 3	
СУБ'ЄКТИ І ЗАХОДИ ЗАПОБІГАННЯ КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ, ПОВ'ЯЗАНИМ З КОРУПЦІЄЮ.	165
3.1. Суб'єкти запобігання кримінальним правопорушенням, пов'язаним з корупцією	167
3.2. Загальносоціальні заходи запобігання кримінальним правопорушенням, пов'язаним з корупцією	192
3.3. Спеціально-кримінологічні заходи запобігання кримінальним правопорушенням, пов'язаним з корупцією	207
<i>Висновки до розділу 3</i>	223
ВИСНОВКИ	229
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.	241
ДОДАТКИ.	269
<i>Додаток 1. Статистичні дані щодо кримінальних правопорушень, передбачених ст. 366¹, 366², 366³ КК України.</i>	<i>271</i>
<i>Додаток 2. Результати вивчення вироків за ст. 366², 366³ КК України.</i>	<i>277</i>
<i>Додаток 3. Анкетування з питань кримінальних правопорушень, пов'язаних із корупцією, передбачених ст. 366², 366³ КК України.</i>	<i>284</i>

Перелік умовних позначення

АРК	– Автономна Республіка Крим
АРМА	– Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів
ВАКС	– Вищий антикорупційний суд
ВРУ	– Верховна Рада України
ДБР	– Державне бюро розслідувань
ЄСПЛ	– Європейський суд з прав людини
Закон 2014 року	– Закон України від 14 жовтня 2014 року від 14 жовтня № 1700-VII «Про запобігання корупції»
КК	– Кримінальний кодекс
КМУ	– Кабінет Міністрів України
КПК	– Кримінальний процесуальний кодекс
КСУ	– Конституційний Суд України
КУпАП	– Кодекс України про адміністративні правопорушення
МВС	– Міністерство внутрішніх справ
НАБУ	– Національне антикорупційне бюро України
НАЗК	– Національне агентство з питань запобігання корупції
НПУ	– Національна поліція України
проект КК	– проект Кримінального кодексу України (контрольний текст станом на 10 січня 2024 року), підготовлений Робочою групою з питань розвитку кримінального права Комісії з питань правової реформи при Президентові України
Реєстр декларацій	– Єдиний державний реєстр декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування
САП	– Спеціалізована антикорупційна прокуратура

ВСТУП

Нині Україна досягла значного прогресу на шляху розбудови незалежної демократичної правової держави європейського спрямування. Попри це, проблеми протидії корупції в нашій державі не втрачають актуальності. Забезпечення результативності та сталості зусиль з подолання корупції – не просто вимога громадянського суспільства чи одне з ключових завдань, поставлених Європейською Радою перед українською державною владою як передумова успішної євроінтеграції, це передусім запорука перемоги в міжнародному збройному конфлікті, який триває в Україні з 2014 року, та ліквідації його наслідків. Тому налагодження ефективного механізму запобігання та протидії корупційним деліктам, насамперед в умовах збройної агресії проти України, має вкрай важливе значення. Невіддільною складовою такого механізму є кримінально-правові заборони, передбачені ст. 366² (Декларування недостовірної інформації) і ст. 366³ (Неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування) КК України, що мають на меті забезпечити кримінально-правову охорону суспільних відносин від кримінальних правопорушень, пов'язаних із корупцією.

За даними Офісу Генерального прокурора, кримінальних правопорушень, передбачених ст. 366², 366³ КК України, 2022 року зареєстровано 216, а 2023-го – 70. Водночас за ст. 366¹ КК України, яка визначала підстави кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації та умисне неподання декларації й визнана Рішенням Конституційного Суду України від 27 жовтня 2020 року № 13-р/2020 неконституційною, 2015 року зареєстровано 25 кримінальних правопорушень, 2016-го – 58, 2017-го – 1134, 2018-го – 1541, 2019-го – 1118, 2020-го – 343, 2021-го – 1¹. Така хвилеподібна динаміка досліджуваних деліктів, а також подальший аналіз судової практики засвідчують наявність проблем на етапах як виявлення, так і

¹ Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування: статистична інформація. Офіс Генерального прокурора : [сайт]. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2>

запобігання та розслідування цих кримінальних правопорушень.

Проблеми кримінально-правової та кримінологічної характеристики корупційних і пов'язаних із корупцією кримінальних правопорушень, а також запобігання цим деліктам відображено в працях А. В. Агеєнко, В. В. Бабаніної, А. А. Вознюка, Д. Ф. Волонця, О. М. Джужі, О. О. Дудорова, З. А. Загиней-Заболотенко, К. П. Задой, Д. В. Каменського, В. М. Киричка, А. М. Козачини, Д. Г. Михайленка, М. І. Мельника, Д. М. Міськіва, Р. О. Мовчана, Л. О. Мостепанюк, О. М. Рєзніка, А. В. Русаєва, А. В. Титко, М. І. Хавронюка, А. М. Черенкова, С. С. Чернявського, В. І. Шакуна, В. М. Янівського та ін.

Однак, попри вагомий науковий доробок зазначених учених, немає комплексних досліджень питань запобігання злочинам, передбаченим ст. 366², 366³ КК України. У науковій літературі бракує досліджень сучасного стану, основних тенденцій вчинення кримінальних правопорушень, пов'язаних із корупцією, їх детермінант, а також суб'єктів і заходів запобігання цим деліктам на загальносоціальному та спеціально-кримінологічному рівнях.

Це позначається на ефективності виявлення та розслідування таких кримінально протиправних діянь, притягнення до кримінальної відповідальності винних осіб, а також усуненні причин й умов їх учинення. Зазначене засвідчує необхідність системного дослідження актуальних кримінально-правових і кримінологічних аспектів кримінальних правопорушень, передбачених ст. 366², 366³ КК України, задля розроблення ефективної тактики і стратегії запобігання та протидії не лише кримінальним правопорушенням, пов'язаним з корупцією, а й власне корупційним деліктам.

Вирішенню цих проблем присвячено комплексне наукове дослідження кримінально-правової, кримінологічної характеристики та запобігання кримінальним правопорушенням, пов'язаним з корупцією.

Висновки та пропозиції монографії ґрунтуються на українському та зарубіжному кримінальному законодавстві, кримінально-правовій та кримінологічній доктрині, судовій практиці і можуть використовуватися для удосконалення кримінального законодавства, у діяльності судових, правоохоронних та інших

ВСТУП

органів у сфері запобігання та протидії корупції, суб'єктів декларування, адвокатів, науково-педагогічних і наукових працівників, здобувачів вищої освіти, а також усіх, хто цікавиться питаннями корупційних та пов'язаних з корупцією кримінальних правопорушень.

Щиру вдячність висловлюю науковому керівнику – Вознюку Андрію Андрійовичу, рецензентам монографії – Мовчану Роману Олександровичу, Задю Костянтину Петровичу, Жук Ілоні Василівні, працівникам наукової лабораторії з проблем протидії злочинності Національної академії внутрішніх справ та своїм колегам за їх слушні поради, зауваження, рекомендації у підготовці цієї праці.

РОЗДІЛ 1

Сучасний стан дослідження та правові підстави відповідальності за кримінальні правопорушення, пов'язані з корупцією

1.1

Кримінальні правопорушення, пов'язані з корупцією: поняття, ознаки, сучасний стан дослідження

Протидія корупції нині залишається однією з найбільших загроз Україні в умовах міжнародного збройного конфлікту. Не випадково за характером небезпеки корупцію порівнюють з війною в Україні². Учені доводять, що корупція в умовах сьогодення становить одну з головних загроз національній безпеці України, що зумовлено серйозністю та багатоаспектністю шкоди, заподіяваної корупцією. Остання загрожує конституційним правам людини і громадянина, верховенству праву й утвердженню демократії, підриває довіру до органів влади, ускладнює економічний розвиток країни, порушує соціальну справедливість, руйнує правові й моральні засади життєдіяльності суспільства, створює негативний імідж України на міжнародній арені тощо³.

Задля забезпечення ефективної протидії корупції в КК України створено систему норм, які визначають підстави кримінальної відповідальності за корупційні та пов'язані з корупцією кримінальні правопорушення, а також регламентують застосування до порушників цих заборон заходів кримінально-правового характеру.

Концептуально важливою в цьому контексті є примітка до ст. 45 КК України, яка визначає не лише корупційні, а й пов'язані з корупцією кримінальні правопорушення⁴.

Не випадково М. І. Мельник корупційні злочини залежно від законодавчого описання їх ознак запропонував поділити на три групи: 1) так звані безумовно корупційні (усі ознаки, які вказують на їх корупційний характер, зазначені в законі чи з необхідністю впливають з його змісту); 2) так звані умовні корупційні злочини (описання їх ознак у законі засвідчує, що їх учинення не завжди має корупційний характер); 3) злочини, які органічно пов'язані з названими вище злочинами, обумовлюють їх учинен-

² Вознюк А. А. Визнання статті 366¹ Кримінального кодексу України неконституційною: концептуальні вади прийнятого рішення. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2020. № 4 (117). С. 20. DOI: <https://doi.org/10.33270/01201174.20>

РОЗДІЛ 1. Сучасний стан дослідження та правові підстави відповідальності за кримінальні правопорушення...

ня (створюють умови для корумпування суспільних відносин), полягають у їх приховуванні або є їх потуранням⁵.

1.1.1. Поняття та ознаки кримінальних правопорушень, пов'язаних з корупцією

Кримінальними правопорушеннями, пов'язаними з корупцією, згідно з приміткою до ст. 45 КК України, є делікти, передбачені ст. 366², 366³ цього Кодексу, тобто декларування недостовірної інформації та неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування.

Тобто законодавець кримінальними правопорушеннями, пов'язаними з корупцією, визнав лише два делікти. Водночас у теорії кримінального права до цієї категорії відносять і кримінально-протиправні діяння, підстави кримінальної відповідальності за які визначено в інших статтях Кодексу.

А. В. Боровик такими пропонував визнавати кримінальні правопорушення, передбачені ст. 149, 157, 158, 158-2, 159, 169, 171, 176, 177, 189, 201, 205¹, 206, 206², 229, 248, 258¹, 258⁴, 298, 298¹, 303, 332, 332¹, 343, 344, 376, 397, 447, у випадку їх вчинення шляхом використання службовою особою свого становища (влади), будь-які інші кримінальні правопорушення, передбачені КК України, суб'єктом вчинення яких може бути службова особа, а також кримінальні правопорушення, передбачені ст. 384, 385, 386, 387, 388, 396, 159¹, 160, якщо яке-небудь із цих кримінальних правопорушень порушує встановлені Законом України «Про запобігання корупції» вимоги, заборони та/або обмеження⁶.

Л. Шестопалова визнавала злочинами, пов'язаними з корупцією, кримінально протиправні діяння, передбачені ст. 209 (Легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом), ст. 211 (Видання нормативно-правових актів, що зменшують надходження до бюджету або збільшують витрати бюджету

⁵ Мельник М. І. Корупція – корозія влади (соціальна сутність, тенденції та наслідки, заходи протидії) : монографія. Київ : Юрид. думка, 2004. С. 371.

⁶ Боровик А. В. Кримінальні правопорушення, пов'язані з корупцією: проблемні питання поняття та класифікації. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2019. Вип. 56. Т. 2. С. 65.

Книги, які можуть вас зацікавити

Без суда и следствия

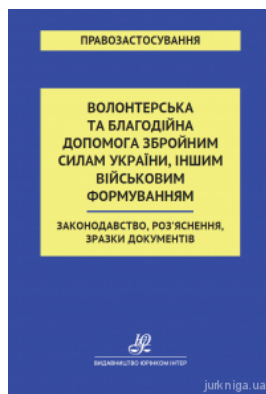
Римський Статут
Міжнародного
кримінального суду.
Алерта

Римський Статут
Міжнародного
кримінального суду.
Паливода

Без суду і слідства

Волонтерська та
благодійна допомога
Збройним Силам
України, іншим
військовим
формуванням.
Законодавство,
Роз'яснення, зразки
документів

Кримінально-правова
характеристика
незаконного
заволодіння землями
водного фонду в
особливо великих
розмірах: соціальна
обумовленість та
склад...

Перейти до галузі права
Кримінальне право та процес

[Перейти на сайт →](#)